

Gav jólakortunum føroyskan hugna — og lesibókunum lív

Hevur verið tann savnandi innan føroyska list

Eg sat í fleiri ár yvir av Summaldi. Hann hevði verið í fremmandari hertænastu og komin heilur aftur — ein príður jassur við reyðum fullskeggi og schnurrbarti og einum skálkabrosi í eygnakrökunum, annars í sneggari seyðalittari troyggju. Sanna Maria Ellingsgaard, ið var av mykinesfólki, hevði sagt, til stuttleika, at hon ættaði frá hesum ævintýrliga persóni. William Heinesen hevði so málað henni eina skortmynd av ættarfaðirinum — eisini til stuttleika — og prýddi henda «fordramynd» matstovuna. Ævintýrið og gerandisdagurin. Tað ræður um, ikki at kroysta lívið inn í trøngar former — soleiðis er William.

Tá eg var óviti, vóru jólínir her í Havn longu vordin lík teimum inni á meginlandinum, helst sum í Danmark. Hópur av nissum, donskum landsbygðakirkjum og hesum eyðkendu dysjunum, ið har eru, skuldu gera jólahugnað her. Hetta var alt góðtíkið uttan at hugsað varð meira um tað. Eitt ári komu føroysk jólakort. Tú næstan hvakk við. Tað vóru vinnmennir Jákup Olsen og William Heinesen, sum høvdu funnið uppá. Jákup hevði gjørt myndir til yrkingina hjá Hans Andriasi «Í Mánalýsi», meðan William hevði valt sær evni úr skjoldrum og søgum. Hetta var púra nýtt og tó nakað, ein kendi so væl.

William hevði tá áður verið alment frammi sum myndlistamaður. Vinnmennir báðir høvdu havt sýningar saman, t.d. hina ofta tiltiknu í Avhaldshúsinum, tá teir høvdu ein ungan mykinesdrong við (— fyrstasýningin hjá Mikinesi). Her hevði William eina røð av ævintýrmyndum og merkiligum skortmyndum. Serliga minnst eg skonina á einum grimum sjórænara. (William sigur, at eg minnst skeivt, har var eingin sjórænari. Tað var merkiligt; kann eg fara so skeivur? So eg eftirlýsi myndina her). Men tað sermerkta við hesum málningum var, at teir í myndum sýndu okkum ein ævintýrheim, sum vit til tá einans høvdu átt sum sagda søgn. Og har var nakað upprunaligt og eka í teimum, sum samtykti við okkara hugmyndir — og tann farri av skemti, sum skal til, tá tú sigur eina søgu.

Tá fyrsta lesibókin hjá A.C. Evensen er undantikin, vóru føroyskar skulabækur uttan myndir alla mína skúlatíð. Sum tann dugandi skulabókamaðurin, Evensen var, visti hann, at myndir lætta um lesturin hjá børnum. Í hesu fyrstu hevði hann hjálpt sær við læntum útlenskum prentmyndum. Nú fóru vinnmennir báðir, Jákup og William, at skreyta lesibøkurnar. Tá var eg farin úr skúlanum, men mangan havi eg blaðið í

hesum bókum og glett meg yvir tekningarnar.

Føroyskar bækur gjørdur yvirhøvur lítið um seg, har tær lógu í bókhandlunum, lítillættnar, sum hagfrøðislig yvirlit. Eina permu legði tú tó merki til, bóka hjá Rasmus á Háskúlanum: Høvdingar hittast. Her var tað William, sum hevði teknað — í grovum linju, drekastavn móti drekastavn. Hon kom longu í 1927, og skapti William her eina sermerkta føroyska bók. Síðan komu fá yrkingar, søvn ella skaldsøgur út, har William var ikki við uppi í spælinum, líka til hann nú, hann nærkast teimum áttati, visir eitt virkisfýsni so heilt framúr, so gluggarnir í Bókarðið eru sum ein myndaframsýning fyri seg.

Eg havi ókuntíð samandið William við mannin við teimum tiggju talentunum, kanska er tað beinari bara at siga, at hann er skald. Skald á ymskum økjum. Hann kann forma eina mynd líkasum í bundnum stíli, einfalda og fasta í skapi so hon kann nýtast til eina bókapermu ella sum undanarbeiði til eitt vovið veggjatjald — ella vera ein yrking í sjálvum sær. Og við at taka upp evni úr ævintýrum og søgum, gav hann føroysku listini eina nýggja vídd. Er tað ein landslagsmynd og er hon ikki beinleiðis bygd við verum, so er tað tó, sum tú merkir, at alt livir. Málningarnir eru bornir av einari skaldslig-

Sjálvsmynd
teknað um
1928

ari náttúrukenslu.

Ætlanin var ikki at ganga alt virkið hjá myndlistamanninum Williami íggjnum, og sum ein annar magistari geva vitnisburð — tað hátíðarliga og uppgjörda veit eg, føðingardagsbarnið leggur minni í — men skemtiheftini í stríðsárunum — Ólav-søkuteitini og Jólátröllini fari eg at taka fram. Poul í Mykinesi og Stig G. Rasmussen stílaðu fyrri, meðan William var høvudsveitari av tilfari. Mangt er í neyðini nýtt, ongar klisjeir fingust, so allar myndirnar vórdu skornar í linleum, og lá

henda grova linjan, sum eyðkennir linleumsskurðin, sera væl fyri hjá Williami. Í hesum teimum kom hansara speisemi og skemtingarsama lyndið rættiliga fram, og var hann leingi einasti rætti keipumyndateknari vit áttu. At eitt teiti er prentað við originalgrafikki, man vera nakað heilt rart. Tíverri var hesin originalgrafikkur prentaður á ringt avispappir.

Eitt skal William eiga í dag: við sínum áhuga fyrri øllum, sum røstir innan listina og við sínum kunnsleika um list og skynsemi annars, kom hann heilt

natúrliga at vera ein samlandi miðdepul — ein ráðgevi, teir yngru ekkaleysir kundu leita til.

So leingi ein listamaður skapar, er hann ungur — uttan aldur. Her bílar ikki hjá okkara áttatiáraføðingardagsbarni, um so líkamsvánirnar áðramóta vituligt eru ikki tær somu.

Vit kunnu bert frøast um, at tað framvegis er virkið — og siga stóra tøkk fyrri ævintýrið, sum so mangan lyfti okkum upp um gerandisdagin.

Janus Kamban

ham at se folkelivet på Færøerne under en anden og friskere synsvinkel — som en levende social virkelighed.

«Uden denne påvirkning», skriver Heinesen i et brev til mig, «var jeg måske fortsat som dyrker af l'art pour l'art eller havde viklet mig håbløst ind i religiøse snurrevad.» Under krigen og den engelske besættelse blev Heinesen så redaktør af ugebladet Føroyar i Dag (Færøerne i dag), der var stærkt samfundskritisk og venstre-orienteret og angreb «gullasch»-mentaliteten og sømands-udbytningen.

Um lesnaðin, tað skaldsliga og bókmentliga viðfarið hjá Williami Heinesen skriver Gelsted soleiðis seinni í greinini:

Til København kom Heinesen efter endt skolegang i 1916 og besøgte i et par år Købmandsskolen. Kom så i journalistlære ved Ringsted Folketidende, det gik heller ikke, men gav anledning til hyppige besøg i Sorø, hvor barn-

domsvennen Jørgen Frantz Jacobsen var akademielever. Ret tidligt stiftede han bekendtskab med værker af forfattere som Johannes V. Jensen, Vilhelm Ekelund, Thøger Larsen og Sophus Clausen.

Gelsted ger eisini eina meting av Den sorte gryde:

En endnu større be-drift blev den roman, Heinesen efter 11 års tavshed udsendte under titlen Den sorte Gryde. Både i sit vidsyn og i de enkelte skildrings storartede præcision, i sin blanding af svidende social satire og den reneeste menneskelige medfølelse står romanen som et stort værk, sikkert et af de allerbedydeligste, der belyser den anden verdenskrigs jobbetid — et helt uddækket side-stykke til Nordahl Griegs skuespil Vor Ære og vor Magt, om den norske skibsfart, dens sømand og redere under den første verdenskrig.

Og Heinesen lægger ikke skjul på, hvor hans sympatier er, hos det jævne, slidsomme, ar-

bejdende folk. Til det sætter han sit tillid og sit håb for fremtiden.

Og eftir at hava gjørt eina stutta meting av Moder Syvstjerne endar Otto Gelsted:

Man kan ikke tænke sig et værk, der i sin livsbekræftelse står tidens destruktive pessimisme og kulturtræthed fjernere. Som William Heinesen udtalte engang: — Vi har valget mellem at lade os drukne i livsmysteriets grumsede vande eller søge at holde os oppe ved hjælp af vores kritiske fornuft. Vor tids dominerende problem er ikke religiøst eller nationalt, dybdepsykologisk eller «personligt». Det er et medmenneskeligt, et socialt problem. Om man vil det eller ej, arbejder man enten under fremskridtstillidens tegn med at klarlægge den sociale virkelighed, eller man giver sig hen til den fortvivlede parringsleg med formålsløshedens edderkøp — vel vidende at den i legens sidste fase vil fortære en og hænges ens ham op til tørring i sit spind.

William Heinesen og Jacob Olsen — Zahle — vóru teir fyrstu, sum fóru at tekna føroysk jólakort